

МОДУЛЬ 2. ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНДЕГІ ҚОЛА ҒАСЫРЫ

(б.з.б ХҮІІІ-ІХ ғғ.)

1. № 5. Семинар сабағының тақырыбы. Қазақстан қола дәуірінде.

2. Сабақтың мақсаты мен міндеттері: Адамдардың металл қорыту ісін меңгеруі қоғам дамуына алып келген өзгерістер туралы түсіндіру, талқылау, талдау жасау.

3. Сабақтың мазмұны:

1. Қазақстан аумағындағы қола дәуірі (баяндамалар):

А) Қола дәуіріндегі қоныстар мен протоқалалар. Қоныстар мен ертедегі қала үлгілес кешендер;

Ә) Қола дәуірінің жерлеу орындары мен некропольдері. Археологиялық ескерткіштердің аймақтық ерекшеліктері.

2. Қола дәуіріндегі материалдық мәдениет (баяндамалар):

А) Тамғалытас, Сынтас және басқа сурет галереялары;

Ә) Таңбалы тас, Сынтас және т.б. картина галереялары.

4. Техникалық (оның ішінде оқытудың да) және инструментальдық құралдар: интерактивті тақта, слайдтар, презентациялар, электрондық оқулық.

5. Сабақтарды өткізу тәртібі: Дербес жұмысқа арналған тақырыптар

1. Қола дәуірінің негізгі кезеңдері.

2. Қола дәуірі адамдарының антропологиялық сипаты.

3. Қола дәуіріндегі тайпалардың үй маңында мал өсіру мен кетпенді егіншілік. Қола дәуірі тайпаларындағы бақташылық және кетпенді егіншілік.

4. Қазақстан аумағындағы кен ісі мен металлургияның дамуы. Қазақстан аумағында металлургияның дамуы.

Дәрісханада өткізілетін жұмыс:

Оқытушының алғы сөзі:

Адамдардың металл қорыту ісін меңгеруі қоғам дамуының алға басуына жол ашты. Қола дәуірінде адам қоғамының өндіргіш күштерінің дамуына мал шаруашылығы мен және егіншілікпен қатар әр түрлі рудаларды өндіру тас пен сүйекті ұсату аса маңызды рөл атқарды. Археологтардың қола дәуірінде мыс, алтын, қалайы, күміс қорытылып одан әрі түрлі қару-жарақ, зергерлік бұйымдар жасалды.

Қола дәуірінің ерте кезеңі Солтүстік Қазақстанда Феодоров кезеңі деп аталған, ал Орталық Қазақстанда бұл кезең Нура кезеңі деп аталды. Б.э.д. ХҮІІІ-ХҮІ ғғ. қамтыды. Қола дәуірінің орта кезеңі Солтүстік Қазақстанда Алтасу кезеңі б.э.д. ХІІ ғғ. қамтыды. Б.э.д. ХІІ ғасырдың.

Қола дәуірінің тайпалары кешенді түрде мал шаруашылығы және жер шаруашылығымен айналысқандықтан негізінен өзен, көлдердің жағаларында мекендеп, жер үйлерде тұрды. Қола дәуірі тайпалары мал, жер шаруашылығы мен қатар тау-кен ісімен де айналысып металл қорытты. Қола дәуірі кезінде Қазақстан дүние жүзіндегі ең алғашқы қола қорытушы ел болды. Өте көп көлемде металл қорытылды. Атап айтсақ Жезқазған өңірінен жалпы көлемі 100 мың тонна мыс өндірілген.

6. Әртүрлі күрделілік деңгейдегі тапсырмалар (сұрақтар) және оларды бағалаудағы ұпайлардың үлестірілуі:

1-деңгей. *Негізгі ұғымдарға анықтама беру.* Патриархат, қола дәуірі, металлургия.

2-деңгей. *Реферат презентациясы:*

А) Қола дәуірінің әр кезеңдеріне шаруашылық (малшарушылығы мысалында) дамуы.

Ә) Қола дәуірінің материалдық мәдениет (әсіресе баспана) дамуы.

3-деңгей. Археологиялық материалдар бойынша мал шаруашылығының дамуын, баспана түрінің, қару жасау формаларының, керамиканың жетілгенін туралы анықтау.

7. СӨЖ және ОСӨЖ тапсырмалары, олардың түрлері мен орындалуына қойылатын ұпайлардың үлестері: Контурлы картаға қола дәуірінің археологиялық ескерткіштерін түсіріңіз.

8. Пайдаланылатын әдебиеттер:

Негізгі әдебиеттер:

1. Маргулан А.Х., Акишев К.А., Кадырбаев М.К. Древняя культура Центрального Казахстана. – А-А., 1966.
2. Ахинжанов С.М. Макарова О.А. К истории скотоводства и охоты в Казахстане. А-А., 1992.
3. Ткачев А.А. Культура населения Центрального Казахстана в эпоху развитой бронзы. Автореф.... – М., 1991.
4. Варфоломеев В.В. Сарыарка в конце эпохи бронзы. Автореф. ... – АА., 1991.
5. Қазақстан тарихы. Көне заманнан бүгінге дейін. 5 томдық, 1 том. Алматы, 1996.
6. Алпысбаев Х.А. Неолитическая стоянка в пещере Караунгур. // Изв. АН Каз ССР. Сер. обществ., 1969, №2, С. 85-87.
7. Байпаков К.М., Таймагамбетов Ж.К. Археология Казахстана. Учебное пособие для студентов исторических факультетов вузов. – Алматы, 1993., 362 с.

8. Петрин В.Т., Таймагамбетов Ж.К. Комплексы палеолетической стоянки Шульбинка из верхнего Прииртышья. – Алматы, 2000, – 167 с.
9. Сыздыкова А.М. Ертістің Павлодар өңіріндегі археологиялық ескерткіштер. – Павлодар, – 27 б.
- 10.Калыш А.Б. Историческое краеведение Казахстана. 2017.
11. Қартабаева, Е.Т., Мырзабекова, Р.С. Ежелгі дүние тарихы 2014. РМЭБ.

Қосымша әдебиеттер:

1. Нысанбаев Н.Ә., Нұрмұратов С.Е., Тғыбитов Х. Қазақ философиясы тарихы (ежелгі дәуірден қазіргі заманға дейін) : Монография. 1-том :Қазақ философиясының қалыптасуы: ежелгі түркілік дәуір 2014. РМЭБ
2. Нұржанов А. Ұлы жібек жолы және ортағасырлық Қазақстан. Алматы: Рауан, 2018.
3. Алан Барнард. Антропология тарихы мен теориясы [оқулық] / А. Барнард; ауд. Ж. Жұмашова, 2018. - 240 б.

WEB-сайттар тізімі:

1. <http://e-history.kz/kz>
2. https://vk.com/history_qaz